УДК 821.161.2-311.6Кралюк7Сил:159.923.2
DOI https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.26.2.39

ПРОБЛЕМА САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ ГОЛОВНОГО ГЕРОЯ В РОМАНІ «СИЛЬНІ ТА ОДИНОКІ» П. КРАЛЮКА

THE PROBLEM OF SELF-IDENTIFICATION OF THE MAIN CHARACTER IN THE NOVEL "STRONG AND LONELY" BY P. KRALIUK

Чмир А.В.,
orcid.org/0000-0001-5662-5788
аспірант кафедри української літератури та компаративістики
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

У статті досліджено проблему самоідентифікації, яка постає в історичному романі «Сильні та одинокі» (2011) сучасного письменника Петра Кралюка (нар. 1958). З'ясовано, що ще в давнину для індивідуума питання самовизначення було напрочуд нагальним, спонукаючи його до безперервної рефлексії. Першопочатковим сенсом ідентифікації стало ототожнення, співвіднесення себе з кимось, знаходження спільних рис. Пізніше вона набула значення індивідуальної відповіді на своє екзистенційне місце у світі, усвідомлення власної ролі, знаходження себе в універсумі.

Встановлено, що у творі П. Кралюка проблема самоідентифікації стосується насамперед головного героя – лідера ОУН Степана Бандери (1909–1959). В цьому романі юний націоналіст зображений незламним борцем і безстрашним мучеником за українську незалежність. Однак інші герої «Сильних та одиноких», з якими Бандера зустрічається, намагаються на нього вплинути, змусити замислитися над зробленим вибором, узяти під сумнів власні погляди. Молодик мужньо тримається та витримує всі випробування, лишаючись вірним собі.

Квінтесенцією перевірки самоідентифікації лідера ОУН є другий розділ роману П. Кралюка («Розмова друга, головна»), в якому лідер ОУН під час своїх марень бачить князя часів Речі Посполитої – Ярему Вишневецького (1612–1651). Слова польського можновладця стають для Степана своєрідними спокусами диявола, адже вони кардинально суперечать його переконанням. Ці обидва герої твору різняться між собою за соціальним статусом, політичними та релігійними поглядами, портретними зображеннями. Магнат XVII ст. зауважує про те, що історичні оцінки великою мірою можуть ґрунтуватися на суб'єктивних уподобаннях дослідника, тоді як правда лишається поза увагою. З цього погляду дилема герой/зрадник, над якою міркують щодо Бандери та Вишневецького, не є легко розв'язаною.

Було наголошено на тому, що символічним у «Сильних та одиноких» виступає число три, адже діалог між двома вищезгаданими історичними постатями відбувався упродовж трьох ночей. Їхнє інтелектуальне змагання поглиблюється завдяки використанню ними приповідок та цитат. Наприкінці свого роману П. Кралюк пропонує читачу власне історичне дослідження, яке присвячене об'єктивному розгляду таких діячів як Бандера і Вишневецький.

Ключові слова: самоідентифікація, Степан Бандера, Ярема Вишневецький, соціальний статус, переконання, портретні деталі, відносність оцінок, число три, приказки, цитата.

The article examines the problem of self-identification, which appears in the historical novel "The Strong and the Lonely" (2011) by the modern writer Petro Kraliuk (b. 1958). It was found that even in ancient times, the question of self-determination was surprisingly urgent for the individual, prompting him to continuous reflection. The original meaning of identification was identification, correlation of oneself with someone, finding common features. Later, it acquired the meaning of an individual response to one's existential place in the world, awareness of one's own role, finding oneself in the universe.

It has been established that in P. Kraliuk's work, the problem of self-identification concerns primarily the main character – the leader of the OUN, Stepan Bandera (1909–1959). In this novel, the young nationalist is portrayed as an indomitable fighter and a fearless martyr for Ukrainian independence. However, other heroes of "The Strong and the Lonely", with whom Bandera meets, try to influence him, to make him think about the choice made, to question his own views. The young man courageously holds on and withstands all trials, remaining true to himself.

The quintessence of the OUN leader's self-identification check is the second chapter of P. Kraliuk's novel ("The second, main conversation"), in which the OUN leader, during his delusions, sees the prince of the time of the Polish-Lithuanian Commonwealth – Jeremi Wiśniowiecki (1612–1651). The words of the Polish potentate become a kind of devil's temptation for Stepan, because they radically contradict his beliefs. These two heroes of the work differ from each other in social status, political and religious views, portrait images. Magnate of the 17th century notes that historical assessments can be largely based on the subjective preferences of the researcher, while the truth is overlooked. From this point of view the hero/traitor dilemma, that Bandera and Wiśniowiecki ponder over, is not easily resolved.

It was emphasized that the number three is symbolic in "The Strong and the Lonely", although the dialogue between the two aforementioned historical figures took place over three nights. Their intellectual competition is deepened by their use of fables and quotations. At the end of his novel, P. Kraliuk offers the reader his own historical research, which is devoted to an objective consideration of such figures as Bandera and Wiśniowiecki.

Key words: self-identification, Stepan Bandera, Jeremi Wiśniowiecki, social status, beliefs, portrait details, relativity of assessments, number three, sayings, quote.

Постановка проблеми. В статті йдеться про історичний роман «Сильні та одинокі» (2011) сучасного автора Петра Кралюка, який присвячений українському політичному діячу та провіднику націоналізму Степанові Бандері (1909–1959). Героя твору випробовують та тримають у в'язниці, що вимагає від нього відповідних надзусиль. Він усвідомлює заради чого страждає, однак його переконання періодично проходять крізь муки сумнівів. **Питання самоідентифікації** є наріжним каменем світогляду Степана Бандери, тому вважаємо доречним розглянути цю проблему в статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ще в період античної епохи давніми греками був проголошений афоризм «пізнай самого себе», який зачепив одне з найфундаментальніших питань людськості – проблему (само)ідентифікації. Відповісти на нього означає вписати власну суб'єктивність в об'єктивну систему координат, зайнявши в останній відповідне місце. Численні спроби вирішити цей запит залишаються на сьогодні відкритими, що спонукає до подальших роздумів та досліджень.

Зауважимо, що первинне значення ідентифікації – це «ототожнення; установлення схожості чого-небудь з чим-небудь. Поняття, введене З. Фрейдом, далеко поширилося за рамки психоаналізу, зокрема в соціальній психології. Ідентифікація розглядається як найважливіший механізм соціалізації, що проявляється в прийнятті індивідом соціальної ролі при входженні в групу, в усвідомленні ним групової приналежності, формуванні соціальних установок і т. д.» [7, с. 166]. Індивідуум як невід'ємний складник суспільства відчуває потребу віднайти та встановити належне йому з-поміж загалу місце. Така необхідність пояснюється прагненням людини підтримувати почуття власної цілісності, чітко усвідомивши для себе набір соціальних характеристик.

Нагальність ідентифікації, на думку психолога Еріха Фромма, «настільки важлива і стійка, що людина не могла б зберегти душевне здоров'я, якби не знайшла якогось способу задовольнити її» [пер. А. Чмиря] [4, с. 322]. З цією метою кожна особистість вдається до самовизначення. Можлива і друга дефініція «ідентифікації», яка з'явилася після розширення першої. Філософом Генріхом Люббе була запропонована лаконічна формула про те, що «наша ідентичність – це відповідь на питання, хто ми є» [пер. А. Чмиря] [11, с. 41]. Як бачимо, співвіднесеність людини із соціумом була деякою мірою заміщена індивідуальним фактором.

Підкреслимо, що ідентифікація сама собою є «внутрішньосуперечливим поняттям: з одного боку, означає схожість різних об'єктів, а, з іншого, – описує своєрідність кожного індивіда» [5, с. 65]. В цьому і полягає універсальність її феномена: розкриваючи себе, особистість одночасно як підкреслює власну неповторність, так і знаходить спільні риси з подібними до себе. **Самоідентифікацією** будемо вважати спробу людини усвідомити власну сутність, яка допомагає вирішити внутрішній конфлікт та зберігати самоорганізацію.

За часів постмодернізму відбулася численна метафорична загибель – Бога, автора і самого суб'єкта. Такий постмортальний стан речей нівелював би будь-які спроби пошуку об'єктивних фактів. Проте наразі культурна парадигма продовжує робити обережні кроки до самовизначення, що і зумовлює актуальність порушеної теми. Слушною видається думка літературознавця Іхаба Хасана про те, що «постмодернізм можна розуміти як своєрідну автобіографію, інтерпретацію нашого життя в розвинутих суспільствах, пов'язану з епохальною кризою ідентичності» [пер. А. Чмиря] [10, с. 201–202]. З другої половини XX ст. людина почувається загубленою з-поміж безлічі рівноможливих культурних сценаріїв, жоден з яких не може надати їй цілісності. Таке собі розщеплення свідомості індивідуума все ж таки вимагає якщо і не відповіді щодо самоідентифікації, то хоча б спроби її знайти.

Постмодернізм як напрям, безперечно, відображає поточний мистецький стан. А сталою проблемою останньої залишається питання самовизначення людини. Ба більше, соціолог Зигмунт Бауман вважав, що ««ідентичність» тепер стала призмою, через яку помічаються, осягаються та досліджуються інші актуальні аспекти сучасного життя» [пер. А. Чмиря] [9, с. 140]. Сьогоднішня особистість не може ігнорувати вищезазначений запит, тому вона і намагається знайти для себе можливі рішення.

Література як інструмент пізнання в цьому контексті містить потрійну роль. По-перше, вона є засобом самоаналізу автора, його універсальною відповіддю на виклики життя. По-друге, реципієнт у процесі читання знаходить свою істину, яка суголосна з наявною в нього інтенцією. По-третє, створені письменником персонажі також задаються питаннями, намагаючись знайти своє місце на сторінках книги.

Постановка завдання. Історичний роман безпосередньо тісно пов'язаний із проблемою самоідентифікації, адже той чи інший діяч минулого закріплений за певною соціальною, національ-

ною, релігійною, мовною та іншими приналежностями. Давня постать у творі не може знаходитись окремішньо, поза своїми характеристиками. Письменник, виписуючи історичного персонажа, неодмінно надає останньому набір якостей, які і прочитуються читачем. **Об'єкт статті** – роман Петра Кралюка «Сильні та одинокі». **Предмет дослідження** – мистецькі прийоми художнього відображення автором процесу самоідентифікації головного героя твору. В такому аспекті роман ще не розглядався літературознавцями. Хоча на сьогодні на цей твір письменника є рецензії Михайла Якубовича [8] і Олексія Костюченка [2].

Виклад основного матеріалу. Роман П. Кралюка «Сильні та одинокі» має чітку діалогічну спрямованість, що спостерігається вже на паратекстуальному рівні в найменуваннях розділів («Розмова перша», «Розмова друга, головна», «Розмова третя (мисленна)», «Розмови (останні)»). В тексті цього роману вищезгаданий лідер ОУН постає своєрідним месією та мучеником за ідею національної незалежності. Цей погляд спрямовує на можливе прочитання чотирьох розділів «Сильних та одиноких» як чотирьох Євангелій, які описують його життя та страдницьку смерть. Всі частини твору містять слово «розмова», що свідчить про декілька зауважень. По-перше, це наявність у романі кількох голосів персонажів, кожен з яких має своє специфічне сприйняття дійсності. Також спроба об'єктивного розгляду особистості Степана Бандери можлива лише з різних аспектів. Важливим видається ще й те, що головний герой зіштовхується з кардинально протилежними йому поглядами, тому його самоідентифікація випробовується на сталість.

Найважливішою частиною «Сильних та одиноких» із погляду вищезазначеної проблеми, що відображено і в її назві («Розмова друга, головна»), є друга. В ній юний націоналіст Бандера в стінах в'язниці «Святий Хрест» зустрічається з відомим діячем Речі Посполитої Яремою Вишневецьким (1612–1651). У такий спосіб долі ключових постатей української та польської історії переплітаються між собою. Кожен із вищеназваних політичних лідерів був дотичним до двох націй, а тому розглядається обома історіографіями. Проте і Бандера, і Вишневецький мали кардинально різні погляди, а тому їхня комунікація є спробою порозумітися, намаганням віднайти істину, своєрідним примиренням ворожих таборів.

Сам П. Кралюк під час презентації «Сильних та одиноких» так розповідав про народження замислу написання цієї книги: «Сьогодні у «Святому Хресті» уже є крипта Вишневецького. Місцевий гід підтвердив, що у стінах монастиря свого часу був ув'язнений Бандера. Я бував у тих місцях, відтак виникла ідея написати роман, де б зустрілися Вишневецький з Бандерою: антигерой української історії і наш герой, яких поєднало між собою це місце» [6, с. 20]. Автор дізнався про те, що польське абатство Свєнти Кшиж, яке ще було і тюрмою, прийняло у своїх стінах цих двох неординарних історичних постатей. Зрештою в уяві письменника в'язниця стала топосом, місцем зустрічі, ідеологічною ареною для Степана та Яреми, представників зовсім відмінних епох (XX ст. і XVII ст. відповідно).

Варто наголосити, що роль цих двох постатей у спільній українсько-польській історії ще остаточно не визначена. Такий стан речей і зумовив зацікавленнями ними П. Кралюка. Письменник, який водночас постає автором історичних розвідок, вирішує в художній формі репрезентувати і Бандеру, і Вишневецького. Щодо них в українсько-польській історіографії простежується небезпека до спрощення, спокуса повісити однозначні ярлики герой/зрадник. Проти цього і виступає П. Кралюк, пропонуючи на початку третього тисячоліття, провести художню ревізію, осмисливши той масив поглядів стосовно українського націоналіста і польського князя, які були накопичені до сьогодення. Їхня зустріч в одному часопросторі на сторінках «Сильних та одиноких» справді хронологічно є дивною. Але це вмотивовується тим, що обидва герої є маркерами для самоусвідомлення як українців, так і поляків.

Підкреслимо, що на незвичність такого поєднання історичних постатей звернув увагу у своєму відгуку на цей роман П. Кралюка О. Костюченко: «Людина, яка вперше візьме книжку в руки, певно, поставить запитання, яке відношення має Степан Бандера до Яреми Вишневецького. Адже першого багато хто сприймає як Героя України, другого – як національного зрадника. Однак не варто забувати, що «Сильні та одинокі» – твір художній. Тому автор має право давати волю фантазії» [2]. Як відомо, історичний роман, окрім значного фактажу про минулі часи, містить ще міру художності. Це твердження і пояснює зв'язок у романі П. Кралюка таких на перший погляд відмінних лідерів як Бандера і Вишневецький. Прикметно, що в самому тексті твору Ярема приходить до лідера ОУН саме під час марень останнього. Змінений стан свідомості молодого українського націоналіста якраз і міг призводити до подібних абсурдних сцен зустрічей із державним та військовим діячем Речі Посполитої.

Слід зауважити, що в «Сильних та одиноких» Бандера і Вишневецький протиставляються за різними чинниками: **соціальним статусом** (син священника і князь), **ідеологічними** (український націоналіст і польський патріот) та **релігійними переконаннями** (католик і греко-католик), **портретними деталями** (арештантське вбрання і коштовний одяг). Один із наймогутніших магнатів Речі Посполитої відверто каже лідеру ОУН, що «*я – твоє альтер-его*» [3, с. 59]. Це твердження можновладця дозволяє говорити про те, що Ярема є частиною підсвідомості Степана, його двійником. Адже обидва були громадянами Речі Посполитої (Першої та Другої), тому вірогідність того, що юний націоналіст стане служити насамперед польській владі, як це зробив вищезазначений державний і військовий діяч, була доволі високою. В романі П. Кралюка Вишневецький виступає незреалізованим потенціалом Бандери, його альтернативним життєвим сценарієм, іншою історичною долею, шукачем об'єктивної правди.

Ярема змушує Степана поставити під сумнів здавалось би непохитні істини, тому для молодого бунтівника голос останнього звучить «*як голос диявола у пустелі*» [3, с. 59]. Ця сцена відсилає читача до біблійних спокус Ісуса Христа Сатаною. Особливо символічним із цього погляду видається те, що лідер ОУН під час своїх мук знаходиться у в'язниці з красномовною назвою «Святий Хрест». Бандера в романі окреслюється як український національний месія, непохитна віра якого також перевіряється через спокуси. Підтвердженням такої можливої інтерпретації слугує епізод у другому розділі «Сильних та одиноких», коли після двох нічних розмов із Вишневецьким Степан намагається прокинутись. Молодик завдяки внутрішньому монологу розповідає про те, що «*ще лежу з відкритими очима. Що діється зі мною? Ці видива, ця мова. Спокуса диявола?*» [3, с. 99]. В такий спосіб Ярема дійсно певною мірою змушує лідера ОУН задуматись та вдатись до саморефлексії.

Ключовим у романі П. Кралюка видається міркування магната XVII ст. про **відносність оцінок стосовно історичних постатей**. Бандера вважає, що Вишневецький був зрадником для українців та водночас тріумфатором для поляків. Натомість Ярема наводить свій контраргумент, що «*герой і злочинець, – <…>, – то два боки однієї медалі*» [3, с. 82]. Ця думка свідчить про неможливість винести цілком одностайний історичний вердикт щодо певної особи. Як відомо, за часів постмодернізму відбулося розмивання будь-яких кордонів однозначної правди / брехні. Тому вищенаведений вираз Вишневецького цілком у дусі цього світоглядно-мистецького напряму.

Обидва герої роману П. Кралюка по-філософськи сприймають дилему герой/злочинець. І лідер ОУН, і князь усвідомлюють, що для різних людей (а ширше – націй) вони виступатимуть загалом або суто позитивно, або вкрай негативно. Неможливо, беручи участь у значних історичних зрушеннях, залишитись поза оцінками, бути нейтральною особистістю, дотримуватись космополітизму. Визнання одних та зневага інших до них постає для Бандери та Вишневецького цілком закономірним наслідком їхньої активної політичної діяльності.

Ще на початку другого розділу «Сильних та одиноких» Степан і Ярема зіставляються завдяки їхнім **портретним описам**. Лідер ОУН, кажучи про себе та своїх побратимів, зауважує, що в тюрмі вони «*жалюгідні й кумедні. На мені широкі штани – втопитися в них можна. Здоровенна блуза. І все то подерте, подірявлене*» [3, с. 57]. В такий спосіб каральна система прагнула принизити гідність арештантів та водночас це вказує на те, що через стіни «Святого Хреста» пройшло вже безліч в'язнів. Натомість магнат XVII ст. мав на собі старовинне вбрання: «*Одягнутий він був у жупан. На плечах – накидка. Збоку висіла шабля. На ногах – дорогі сап'янці. <…> Мав погляд сміливий. Великий ніс, довгі вуса, щось подібне до козацького оселедця на голові робило його войовничим. Та й шабля!*» [3, с. 60]. Вишневецький відповідно вбраний як заможний і владний діяч Речі Посполитої. Молодий націоналіст мусить ходити в поношеному одязі, оскільки його стражденний шлях продовжується та він ще не сповнив своєї ідеї. Ярема ж уже давно помер (у 1651 р.), тому вільний від тягот земного життя.

Спільним для лідера ОУН та князя є відчуття приниження, через яке вони змушені пройти. Прикметно, що в обох випадках причиною їхніх поневірянь виступає владна верхівка. Саме вона наказує піддати допитам та ув'язненням Степана, а також позбавляє Ярему частини його володінь. Варшавський вирок для першого та Гадяцька справа для другого стають маркерами несправедливої політичної системи, яка чинить їм кривду. Для молодого націоналіста додаткову зневажливу роль відіграє виданий йому за законом арештантський одяг.

Особливого символізму в другій главі роману П. Кралюка набуває **число три**. Це пов'язано з тим, що князь приходив до Бандери протягом трьох ночей. Пригадаємо, що це число є доволі багатозначним, оскільки це «символ духовного

синтезу; формули для творення світів; символ створення духу з матерії; активного з пасивного; моделі всесвіту (верх, середина, низ); щастя; багатства; Трійці; оберега; цілющості. Практично повсюди на землі особливо священним вважається число «три»» [1, с. 805]. Як бачимо, така частотність появи Вишневецького під час марень Степана справді має сакральний сенс. Знову ж це може відсилати читача до біблійного епізоду, коли Сатана саме тричі випробовував Ісуса Христа. Бандера, як і християнський Месія, витримує подібне випробування.

Число три в «Сильних та одиноких» є також символом динамічної єдності. Три ночі в романі П. Кралюка побудовані за принципом градації. Протиріччя між Степаном та Яремою стають все напруженішими та гострішими. День дає їм можливість трохи відвернути свою увагу, але вночі їхній спільний процес пошуку правди потребує крайнього прояву сил. Ніч, яка зазвичай є часом відпочинку, стає для Бандери та Вишневецького триєдністю сумнівів, гіркоти та нарікань.

Своєрідний інтелектуальний та культурний двобій відбувається між лідером ОУН і князем завдяки згадуванню ними численних **приказок**. Ці два герої роману обирають певне слово, яке містить для них екзистенційний сенс, та добирають відповідні йому приповідки. Молодий націоналіст і магнат розмірковують над такими фундаментальними **філософськими поняттями** як правда, любов, зло, ворог, життя і смерть. Наприклад, кажучи про правду, Степан додає такі приказки: «*Трохи січки, трохи трини, трохи правди, трохи кпини*» [3, с. 63], «*Правда у тріскách, а неправда в подушках*» [3, с. 63], «*Пани правдою кепкують, але у світі панують*» [3, с. 63], «*Чия горілка на столі, того правда на селі*» [3, с. 63], «*За правду б'ють, ще й плакати не дають*» [3, с. 63], «*Правді давно видзвонили*» [3, с. 63]. Ярема відповідає своєму опонентові такими приповідками: «*А що правда – то не гріх, а що торба – то не міх*» [3, с. 62], «*Така правда, як рак свище*» [3, с. 63], «*Правда старша від нас*» [3, с. 63], «*Троє брехунів не зложать одної правди*» [3, с. 63], «*Бог правду бачить, але не скаже*» [3, с. 63], «*Правда вийде наверх, як олива*» [3, с. 63], «*Правда проста, та суддя може бути кривий*» [3, с. 63]. На перший погляд, таке перекидання приказками може здатися грою, однак у тексті роману воно відіграє важливе значення. Представники зовсім відмінних епох (Бандера і Вишневецький) ідеологічно змагаються між собою. Використання ними власне українських приказок свідчить про їхню приналежність до однієї національної культури. А приповідки про правду на початку другої частини «Сильних та одиноких» дають можливий напрям прочитання історичної ролі цих героїв. Кожен із них йшов за своїм сумлінням, дотримувався власних переконань та по-своєму служив істині.

Інтелектуальне суперництво між обома мешканцями «Святого Хреста» поглиблюється завдяки такому інтертекстуальному засобу як **цитата**. Степаном були процитовані як **літературні твори** (повість «Тарас Бульба» (1835) Миколи Гоголя; вірші «Розрита могила» (1843), «Ой чого ти почорніло…» (1848), поема-послання «І мертвим, і живим, і ненародженним землякам моїм в Украйні і не в Украйні моє дружнєє посланіє» (1845) Тараса Шевченка; вірш «Недоля» (1841) Михайла Петренка; національний і державний гімн України «Ще не вмерла України і слава, і воля» (1863); історичний роман «Князь Єремія Вишневецький» (1897) Івана Нечуя-Левицького; пісня «Гей, соколи» невідомого автора; історична поема «Байда» (1909) Григорія Чупринки; оповідання «Пан Сенюта» (1918) Ореста Левицького; гімн українських націоналістів «Зродились ми великої години» (1932) на слова Олеся Бабія; вірш «Ярмарок» (1935) Богдана - Ігоря Антонича), так й **історичні документи** (стаття 1935 р. польської газети «Літературні відомості»; польська газета «Полонія» 30 січня 1936 р.; виступ Бандери на Львівському судовому процесі 1936 р.). Зі свого боку Ярема апелює також і до **літературних творів** (латиномовна поема «Дніпрові камени» (1618) Івана Домбровського; «Селянки руські» (1663) польського поета та історика Варфоломея Зіморовича), і до **історичних документів із пам'ятками** («Лист до князя Корибута-Вишневецького 1631 року» українського релігійного діяча Ісайї Копинського; «Напучення польському королеві Сигізмунду Августу» (1543, 1548) історика Станіслава Оріховського; лист Самуїла Лаща до Богдана Хмельницького 29 липня 1648 р.; «Літописець або хронічка» (1648–1673) українського шляхтича Йоахима Єрлича; хроніка «Глибокий мул» (1653) єврейського історика-хроніста Натана Ганновера). В такий спосіб ці два герої за допомогою цитат звертаються саме до тих текстів, які суголосні з їхніми життєвими поглядами. Характерно, що князь як представник більш ранньої епохи відповідно цитує старіші літературні твори та історичні пам'ятки, ніж лідер ОУН. Натомість молодий націоналіст як головний герой «Сильних та одиноких» представлений більшою кількістю згаданих текстів. Заразом включення цитат у текст

свого роману дозволяє П. Кралюку достовірніше показати минуле, подаючи автентичні документи XX і XVII ст.

Характерно, що Степан цитує уривки зі свого виступу на Львівському судовому процесі 1936 р., а Ярема – лист до нього церковного діяча Копинського. Тобто, обидва герої звертаються, зокрема, і до тих історичних документів, до яких мають безпосереднє відношення. Сукупність процитованих ними текстів дозволяє більш глибоко розкрити їхній характер та думки. Молодий націоналіст значною мірою судить про польського магната завдяки прочитаному роману «Князь Єремія Вишневецький» І. Нечуя-Левицького. В такий спосіб у самій книзі П. Кралюка міститься ще своєрідний книжковий мікросвіт, в категоріях якого ці два герої і дискутують між собою.

Слід наголосити, що наприкінці «Сильних та одиноких» наявна ще така **власна авторська розвідка** як «Феномен Степана Бандери». Вона включає в себе, як зрозуміло з назви, дослідження життєвої та політичної долі лідера ОУН. Ця наукова стаття П. Кралюка є доповненням до самого художнього тексту, що дозволяє говорити про метатекстуальний зв'язок двох частин однієї книги: художньої та наукової. В розвідці письменника є красномовна глава, яка має назву «Ярема Вишневецький: герой чи антигерой?». Загалом існування цього дослідження («Феномен Степана Бандери») після основного тексту свідчить про спробу П. Кралюка об'єктивно поглянути на роль лідера ОУН і князя в українсько-польській історії.

Лідер ОУН проходить крізь випробування сумнівами, оскільки князь не зміг похитати його віру. Молодик не переходить на пропольську позицію, служачи інтересам Речі Посполитої, на відміну від свого магната-співкамерника. Степан продовжує зберігати вірність українській національній ідеї та водночас він робить висновок про те, що правда не є річчю, яку кожен може привласнити собі. Можливих життєвих шляхів – безліч, а він обирає єдиний свій, якого і дотримується. Бандера знаходить з Яремою спільну мову, що свідчить про продуктивність комунікації між собою української та польської націй.

Висновки. Отже, проблема самоідентифікації головного героя постає наскрізною в «Сильних та одиноких». Особливо значущим виступає другий розділ цього роману, коли юний націоналіст стикається з магнатом XVII ст. Їхній діалог – не тільки бажання донести до опонента свої погляди, а й інструмент самозаглиблення, намагання віднайти своє Я. Герой та зрадник є проявами двох крайностей, тоді як Степан Бандера та Ярема Вишневецький знаходяться поза цими двома однозначними категоріями. З цією метою автор додає наприкінці твору ще свою розвідку, яка доповнює основний текст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди. Вид. 5-те. Корсунь-Шевченківський : ФОП Гавришенко В. М., 2015. 912 с.

2. Костюченко О. Незвичний Степан Бандера. *День.* 2011. № 230. 16 грудня. URL : https://m.day.kyiv.ua/uk/article/kultura/nezvichniy-stepan-bandera (дата звернення: 10.01.2023).

3. Кралюк П. Сильні та одинокі : роман. Київ : Ярославів Вал, 2011. 280 с.

4. Психоанализ и культура: Избранные труды Карен Хорни и Эриха Фромма. Москва : Юрист, 1995. 623 с.

5. Самоідентифікація особистості: філософський аналіз : монографія / Г. Ф. Хоружий, Л. О. Боровська, Ю. І. Кулагін, М. В. Ліпін; за заг. ред. Г. Ф. Хоружого. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 192 с.

6. Фаріон І. Д. Авторський проєкт Ірини Фаріон «Від книги до мети» (ІІ випуск). Львів : ФОП Шептицький С. В., 2013. 44 с.

7. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

8. Якубович М. Духовний світ Степана Бандери на сторінках нового роману Петра Кралюка. *Релігійно-інформаційна служба України.* 2011. 15 жовтня URL : https://risu.ua/duhovniy-svit-stepana-banderi-na-storinkah-novogo-romanu-petra-kralyuka_n51449 (дата звернення: 10.01.2023).

9. Bauman Z. The Individualized Society. Cambridge (U. K.) : Polity; Oxford; Maiden (Ma.) : Blackwell, 2001. 259 p.

10. Hassan I. Beyond Postmodernism: Toward an Aesthetic of Trust. *Beyond Postmodernism: Reassessments in Literature, Theory, and Culture.* Ed. Klaus Stierstorfer. New York, NY : Walter de Gruyter, 2003. P. 199–212.

11. Lübbe H. Das Recht, anders zu bleiben. Zur Philosophie des Regionalismus. In: Gerd-Klaus KALTENBRUNNER (Hg.): Lob des Kleinstaates. Vom Sinn überschaubarer Lebensräume. München 1979. S. 38–50.